Istoriografia culturii româneşti mureşene

MELINTE ŞERBAN
Târgu-Mureş

Sigur, domeniul culturii este extrem de vast, de la definirea culturii şi civilizaţiei, constituirea şi elementele ei alcătuitoare, la tipologia şi funcţionalitatea instituţiilor culturale. E vastă nu numai în cuprindere, ci şi în interpretare când ne gândim că inscripţiei în cirilice de pe Turnul Colţea din Bucureşti „*Siliaşte, oame, că te rămâne vremiia*" i-au fost aplicate de un eseist multiple analize: „*de istoria limbii, de semantică şi semiologie, de semiotică, antropologie, teoria nivelurilor energetice ale limbajelor*".[1] Spaţiile abordării noastre fiind limitate ne vom mărgini la urmărirea în timp a modalităţilor de recuperare cât de cât modernă a moştenirii culturale. Adică prin „citirea" trecutului dintr-o perspectivă contemporană şi cu ochii aţintiţi la problematica actualităţii. Vom avea în vedere aşadar, în evoluţie, tradiţia şcolii mureşene de istorie culturală de la arhivistică, bibliografie, biografie, la monografie, istorie culturală şi de artă de sinteză, fiind cuprinse şi unele incursiuni critice despre scriitori şi opere contemporane. Istoria ca ramură a culturii va rămâne pentru cercetătorii din domeniu. În acest periplu istoriografic ne vom opri doar la cărţile tipărite, fiind o lucrare de aprecieri şi evidenţieri sub durată istorică, omiţând articolele din periodice ori presa de specialitate în ideea propusă de Marin Bucur, autorul ***Istoriografiei literare româneşti***, cum că: „*Un autor de recenzii şi de note uitate prin ziare şi reviste nu este un istoric literar*".[2]

Începând cu Şcoala Ardeleană întâlnim primele încercări de precizare a termenului, fie ca receptivitate „la cultură", fie „iubirea pentru cultură", fie cum spunea Petru Maior, ca mijloc „spre înaintarea culturii".[3] Ideea revine în ***Istoria bisericei românilor*** din 1813, ce se voia „*o istorie culturală paralelă*

---

[1] Barbu Cioculescu, ***De la Charlottenburg la Mogoşoaia***, în ***România literară***, XXXVI, nr.21, din 28 mai-3 iunie 2003, p. 6.

[2] ***Istoriografia literară românească de la origini până la G. Călinescu***, Bucureşti, „Minerva", 1973, p. 5.

[3] Adela Becleanu Iancu, ***Geneza culturologiei româneşti***, Iaşi, Ed. „Junimea", 1974, p. 212-233.

BDD-A19282 © 2003 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:09:35 UTC)

care să întregească imaginea trecutului românilor", din cealaltă ***Istorie***[4]. Concepută încă în anii de păstorire sufletească reghineneană, Petru Maior își adună multe date din tradiția orală, informații furnizate de preoți bătrâni din protopopiat, aducând vrând-nevrând atingere culturii mureșene cel puțin din punctul de vedere al consemnării unor fapte, întâmplări și episoade din viața bisericească.

Tot în secolul al XIX-lea, prețioasele lucrări ale lui Alexandru Papiu Ilarian, ***Istoria românilor din Dacia Superioară***[5] și George Barițiu, ***Părți alese din istoria Transilvaniei pe 200 de ani de urmă***[6] fac trimiteri spre evenimente din spațiul mureșean. Alexandru Papiu Ilarian ne mai lasă și prima scriere monografică închinată lui Gheorghe Șincai, ***Viața, operele și ideele lui Georgiu Șincai din Sinca***, discursul de recepție la Academie Română din 14 septembrie 1869, considerat o prețioasă contribuție la cunoașterea omului, operei învățatului luminist și a ideilor epocii.[7]

Secolul următor, după momentul Unirii, va marca apariția unor scrieri speciale dedicate istoriei culturii mureșene. E perioada când mișcarea culturală cunoaște un deosebit avânt, putându-se vorbi de o adevărată efervescență creatoare în orașe ca Târgu-Mureș, Reghin sau Sighișoara, dar și Târnăveni și Luduș sau unele comune. Numărul mare de publicații, o pleiadă de intelectuali, localnici sau veniți ca profesori din alte orașe ale țării, manifestările culturale multiple și contactul cu viața spirituală din țară și străinătate, în general o atmosferă culturală stimulatoare de energii și elan creator au înlesnit apariția de

---

[4] Adică ***Istoria pentru începutul românilor în Dachia***, Buda, 1812; și Maria Protase, ***Petru Maior: Un ctitor de conștiințe***, București, „Minerva", 1973, p. 202; Ioan Chindriș, ***Studiu introductiv***, în ***Petru Maior***. ***Istoria bisericei românilor***, vol. I. Ediție îngrijită și studiu introductiv de Ioan Chindriș, București, Ed. „Viitorul Românesc", 1995, p. 69.

[5] Tom I, ed. I, Viena, tipografia lui Gerold și fiul, 1851; tom. II, Viena, 1852.

[6] I, Sibiu, 1889; II, Sibiu, 1890; II, Sibiu, 1891.

[7] Corneliu Albu, ***Alesandru Papiu Ilarian. Viața și activitatea sa***, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1977. Despre viața și activitatea corifeilor mureșeni ai Școlii Ardelene s-au scris mai multe studii monografice. Ideile și operele lor au fost analizate și în studii de sinteză despre epoca iluminismului românesc, în istoriile literaturii române, în istorii ale evoluției gândirii românești. Nu le vom urmări pe toate, fiind imposibil acest demers în studiul de față. De aceea ne vom mărgini la a aminti câțiva autori care s-au încumetat să facă o evaluare în spirit critic a acestor lucrări: Dumitru Ghișe, Pompiliu Teodor, ***Fragmentarium iluminist***, Cluj, Ed. „Dacia", 1972; Maria Protase, ***op.cit***.; Ion Lungu, ***Școala Ardeleană. Mișcare ideologică națională iluministă***, București, „Minerva", 1978; Serafim Duicu, ***Pe urmele lui Gheorghe Șincai***, București, Ed. Sport-Turism, 1983.

BDD-A19282 © 2003 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:09:35 UTC)

lucrări de istorie culturală şi în această zonă până atunci interzisă iniţiativelor româneşti.[8] Imbinând spiritul astrist cu o lăudabilă străduinţă spre creaţia modernă, autori din diverse domenii se preocupă de istoricul şi activitatea ASTREI, opera culturală a unor personalităţi locale, de istoria învăţământului, a unor oraşe şi judeţe. Din rândul primei categorii se disting trei lucrări: ***Istoricul şi activitatea ASTREI Reghin***[9], a doctorului Eugen Nicoară, ***Sub stindardul Astrei, două decenii de activitate culturală în Despărţământul Reghin, 1919-1939***[10], datorată neobositului Vasile Netea, şi, sub semnătura celor doi, ***Despărţământul Reghin. Un an de luptă pentru Credinţă, Neam şi Ţară 1934-1935*** (1935), ultima detaliind pe un an activitatea acestui însemnat şi recunoscut ca atare despărţământ. Eugen Nicoară şi Vasile Netea sunt primii istorici ai vieţii şi activităţii culturale desfăşurate de despărţământul Reghin şi localităţile din jur. Eugen Nicoară întreprinde o întâie evaluare, mai mult schiţată a activităţii primilor preşedinţi ai despărţământului până la războiul mondial, publicând în extenso cuvântările unor personalităţi transilvane rostite la Adunările generale ale Astrei, ţinute la Reghin în anii 1875, 1890 şi 1925, şi la cea a Societăţii pentru Fond de Teatru Român din 1910. Vasile Netea îşi centrează cartea pe cele două decenii din perioada interbelică. O lucrare de analiză, bogată în informaţii despre acţiuni, oameni şi locuri, şi scrisă cu o pană sprinţară, exersată în câteva cărţi anterioare şi în multele articole culturale.

Dacă cele trei cărţi dedicate unor oameni şi locuri, începând cu ***Figuri mureşene***, publicată în 1931 de Eugen Nicoară şi Vasile Netea, lucrare evocatoare a unor destine de mari personalităţi mureşene ale culturii din secolul al XIX-lea în ideea statornicirii unei tradiţii publicistice, continuând cu ***Oameni şi locuri din Târnava-Mare*** din 1933, a lui Horia Teculescu şi ***Românii din Valea Mureşului de Sus***, 1943, de Nicolae Albu, au o mai mică relevanţă în istoria culturii, cealaltă serie de scrieri creşte în importanţă. Este vorba, în primul rând, de ***Istoria învăţământului românesc din Transilvania până la 1800***, completată cu ***Istoria şcoalelor româneşti din Transilvania între 1800-1867***[11] de Nicolae Albu, cărţi ce urmăresc dezvoltarea şcolilor româneşti. Rod al unor cercetări aprofundate încă din

[8] Melinte Şerban, ***Mărturii prin vreme***. ***Douăzeci de ani de viaţă culturală pe Mureşul de Sus (1920-1940)***, Târgu-Mureş, Fundaţia Culturală „Vasile Netea", 1999.

[9] Reghin, Tip. „Astrei", 1940.

[10] Cluj, Tip. „Studio", 1939.

[11] ***Istoria învăţământului românesc din Transilvania până la 1800***, Blaj, Tip. „Lumina", 1944 şi ***Istoria şcoalelor româneşti din Transilvania între 1800-1867***, Bucureşti, Ed. Didactică şi Pedagogică, 1971.

BDD-A19282 © 2003 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:09:35 UTC)

perioada târgumureşeană, lucrările prezintă multe şcoli şi învăţători din acest spaţiu central transilvan.[12]

Printre lucrările monografice închinate oraşelor şi judeţelor sunt şi studii de mai mică întindere şi importanţă, precum ***Mică monografie a oraşului Reghin***, publicată în 1931 de protopopul Ariton Popa, sau cele ale publicistului şi scriitorului Mihail Demetrescu, ***Târgu-Mureş, istoric, instituţii, monumente*** şi ***Un oraş demn de văzut***, ambele despre Târgu-Mureş[13]. Altele însă sunt adevărate studii monografice bazate pe o cercetare de arhivă şi studii de specialitate. După ce publică mai multe ***Documente privitoare la trecutul românilor din vechiul Scaun al Mureşului*** şi un documentat studiu despre un trist episod din viaţa lui Gheorghe Şincai[14] profesorul Traian Popa tipăreşte în 1932, ***Monografia oraşului Târgu-Mureş***[15], întâia carte de acest gen, indispensabilă oricărui cercetător preocupat de istoria, cultura, viaţa bisericească, şcolile şi instituţiile oraşului până la 1918. Lucrarea a fost apreciată cu căldură de Nicolae Iorga îndeosebi pentru informaţiile inedite, scoase din arhiva oraşului[16]

Încă două studii monografice, de data aceasta extinse la dimensiunea judeţelor Târnava Mare şi Târnava Mică, vin să întregească informaţiile de istorie culturală pentru localităţile cuprinse astăzi în judeţul Mureş, în special Sighişoara şi Târnăveni. Amândouă au beneficiat de aportul unor personalităţi ale vieţii noastre ştiinţifice, prima, precum Ştefan Pascu, pentru partea de istorie, profesorii Ion Covrig-Nonea şi Ilarion Cocişiu, despre satul târnăvean, învăţământ şi folclorul muzical şi poetul George Popa, activitatea literară şi editorială, adevărate studii de specialitate, iar a doua, de cel al lui Coriolan

---

[12] Melinte Şerban, ***op.cit***., p. 106-107.

[13] Ariton Popa, ***Mică monografie a oraşului Reghin***, Reghin, 1931. A se consulta articolul lui Grigore Ploeşteanu, ***Ariton Popa***, în ***Reghinul cultural***, vol. II. Coordonatori Grigore Ploeşteanu şi Marin Şara, (Reghin), 1990, p. 209-212; Mihail Demetrescu, ***Un oraş demn de văzut***, Târgu-Mureş, Tip. „Pax", 1933 şi ***Târgu-Mureş, istoric, instituţii, monumente***, Târgu-Mureş, Tip. „Ardeleana", 1936. Pentru informaţii suplimentare: Melinte Şerban, ***op.cit***., p.93-94

[14] ***Documente privitoare la trecutul românilor din vechiul Scaun al Mureşului***, vol. I, Târgu-Mureş, f.a. şi ***Un capitol zbuciumat din viaţa lui Gheorghe Şincai – lucrat după documente nouă***, Târgu-Mureş, Tip. „Ardeleană", 1924. Amănunte în Melinte Şerban, ***op.cit***., p. 28-29.

[15] Târgu-Mureş, Tip. „Corvin", 1932.

[16] ***Dări de seamă***, în ***Revista istorică***.

BDD-A19282 © 2003 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:09:35 UTC)

Suciu[17]. Ambele, monografii bogate, redând multe evenimente şi realizări în cei 25 de ani de administraţie românească, scriitori şi oameni de cultură, cărţi şi publicaţii, monografii ce-au stat la baza lucrărilor ulterioare.

Dictatul de la Viena din vara anului 1940 şi apoi războiul au întrerupt pentru o vreme preocupările de istorie culturală. Majoritatea cercetătorilor s-au stabilit, unii definitiv, alţii temporar, în alte oraşe ale ţării, îndeosebi la Bucureşti, lărgindu-şi şi fixându-şi preocupările spre studii de sinteză privitoare la trecutul naţional şi cultural. Iar după instaurarea deplină a regimului comunist, intelectualitatea cu activitate publicistică, îndeosebi cea românească, a fost aruncată în închisorile de tristă amintire, în noua Regiune Autonomă Maghiară, impusă de sovietici, fiind obturată orice manifestare de restabilire a unei legături cu trecutul cultural românesc. Abia târziu, după mai bine de un sfert de secol, odată cu „*cotitura naţionalistă schiţată în 1964 de Gheorghiu Dej şi definitivată în 1968 de Ceauşescu*", „*unanim simţită de istorici ca o adevărată eliberare*" - cum scria Alexandru Florin Platon[18] - au început şi pe Mureş să apară, chiar dacă la început firav şi „sub pecetea timpului", primele lucrări de istorie şi istoria culturii. Astfel, Ioan Chiorean, Traian Duşa şi Grigore Ploeşteanu publică, în 1968, o lucrare despre ***Cetatea Târgu-Mureşului***, cu date interesante privind monumentala biserică reformată din cetate şi unele personalităţi. A urmat, la scurt timp, o scriere mai îndrăzneaţă, la acea dată, ***O pagină de istorie: Biserica de lemn din Târgu-Mureş***, de Grigore Ploeşteanu şi Traian Duşa, prima privire din perspectivă monografică asupra acestui monument istoric, cu informaţii privind istoricul edificiului, şcoala românească şi învăţătorii săi, arhitectura, pictura de interior, icoane şi odoare, text însoţit de ilustraţii şi reproduceri. Urmare a unor preocupări mai largi, Traian Duşa publică, în 1970, un însemnat studiu, ***Palatul Culturii din Târgu-Mureş***. Autorul încadrează monumentul în ambianţa arhitecturală a oraşului şi-l prezintă ca o sinteză a ideilor artistice şi arhitecturale ale stilului „secession".[19]

---

[17] *** ***Monografia judeţului Târnava-Mare***, Sighişoara, Tip. „Miron Neanu", (1943); Coriolan Suciu, ***Monografia judeţului Târnava-Mică***, Blaj, 1943.

[18] ***Feţele lui Ianus: Istoriografia română la sfârşit şi început de secol***, în ***Anuarul Institutului de cercetări socio-umane „Gheorghe Şincai"***, III-IV, Târgu-Mureş, 2000-2001, p. 12 şi urm.

[19] I. Chiorean, Tr. Duşa, Gr. Ploeşteanu, ***Cetatea Târgu-Mureşului***, Târgu-Mureş, Comitetul pentru Cultură şi Artă al Municipiului Târgu-Mureş, 1968; Grigore Ploeşteanu, Traian Duşa, ***O pagină de istorie. Biserica de lemn din Târgu-Mureş***, Târgu-Mureş, Comitetul pentru Cultură şi Artă al Municipiului Târgu-Mureş, 1969; Traian Duşa, ***Palatul culturii din Târgu-Mureş***, Bucureşti, Ed. „Meridiane", 1970.

BDD-A19282 © 2003 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:09:35 UTC)

Dezvoltarea învăţământului, îndeosebi cel universitar, înfiinţarea unui institut de cercetări al Academiei, şi apariţia, în 1971, a revistei ***Vatra*** au determinat nu numai lărgirea dar şi adâncirea investigaţiilor. Institutul Pedagogic de 3 ani editează, începând cu anul 1969, două volume de ***Lucrări ştiinţifice***[20], variate ca tematică conform structurii institutului pe facultăţi. Cele ale cadrelor didactice de la Facultatea de Filologie, în mare parte tinere, studiază aspecte de istoria culturii locale, istoria limbii, personalităţi şi reviste de cultură. Centrul de ştiinţe sociale din Târgu-Mureş îşi direcţionează planurile de cercetare şi el spre istoria şi istoria culturii locale. Cele două volume de ***Profiluri mureşene***[21] îndreptăţesc atributul de „*bază de cercetări a Academiei*". Lucrarea prezintă, după aproape patruzeci de ani, „*aspecte importante sau semnificative şi opera unor personalităţi*", studii serioase, documentate şi bine scrise, un ciclu de „micromonografii" ale unor personalităţi, în ideea evidenţierii modalităţilor prin care preocupările şi tendinţele majore aspiră spre o concretizare înaltă a culturii. Cu mare impact la public, sistarea publicării şi a celui de al treilea volum, gata de tipar, era de aşteptat.

Graţie acelui dezgheţ ideologic, de scurtă durată de altfel, a fost posibilă diversificarea cercetării prin cuprinderea şi a unor monumente istorice, carte veche românească şi monumente de limbă, toponimie şi antroponimie. Pentru istoria culturii mureşene, începutul îl realizează Eugenia Greceanu prin lucrarea ***Tipologia bisericilor de lemn din zona centrală a Transilvaniei***, publicată, în 1968, în urma unei cercetări pe teren în anii 1962-1965, împreună cu profesorul Ion Radu Mircea, care a cules „*inscripţiile şi însemnările de pe cărţi*", şi Ioana Cristache-Panait, preocupată de inventarul cărţilor aflătoare în biserici.[22] Lucrarea Eugeniei Greceanu impresionează prin descrierile şi analizele privind datarea, arhitectura, pictura şi decoraţiile interioare, pictori şi şcoli de pictură bisericească. Ulterior, în 1986 se ştie de ce, Ioana Cristache-Panait şi-a publicat şi ea rodul cercetărilor efectuate prin aceste locuri în monumentala lucrare ***Biserici de lemn, monumente istorice din Episcopia Alba Iuliei, mărturii de continuitate şi creaţie românească***[23]. Precedată de

[20] Vol. I. (Târgu-Mureş), 1969; vol. II, 1970.

[21] Vol I, Târgu-Mureş, Comitetul de Cultură şi Educaţie Socialistă al judeţului Mureş şi Centrul de Ştiinţe Sociale Târgu-Mureş, 1971; vol. II, 1973.

[22] În vol. ***Monumente istorice, studii şi lucrări de restaurare***, (Bucureşti), (Ed.Tehnică), (1969).

[23] Cu un Cuvânt înainte al Prea Sfinţitului Emilian, Episcop al Alba Iuliei şi un Studiu introductiv al prof. dr. Vasile Drăguţ. Indice: Pr. Ştefan Urda, Alba Iulia, Ed. Episcopiei Ortodoxe Române a Alba Iuliei, (1986).

BDD-A19282 © 2003 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:09:35 UTC)

două studii, oferind informaţii relevante despre bisericile de lemn în context istoric, semnate de P.S Emilian şi profesorul Vasile Drăguţ, care insistă îndeosebi asupra mesajului istoric şi artistic al monumentelor, lucrarea descrie şi analizează, pe localităţi, 70 de lăcaşe de cult din cele 154 şi nu mai puţin de 25 de schituri şi mănăstiri dispărute. Autoarea urmăreşte tehnica de construcţie, repertoriul ornamental, valorificarea plastică a îmbinării bârnelor, frumuseţea compoziţională şi decorativă a portalelor, meşteri-constructori, zugravi şi iconari, picturile murale, iconostase şi piese de mobilier, manuscrise şi cărţi, cu multe reproduceri, un material documentar puţin sau chiar deloc cunoscut.

Multe dintre lucrările cu apariţie după anul 1990 au fost scrise încă în perioada anterioară umplând sertarele cercetătorilor ori plimbându-se pe la edituri care refuzau, sub variate motive, publicarea lor. De aceea, în demersul nostru istoriografic, le vom grupa tematic ori pe instituţii şi colecţii, acolo unde acest lucru e posibil. Aşa este lucrarea profesorului clujean I. I. Russu ***Românii şi secuii***[24], lecturată în variantă dactilografiată, prin anii '85. Ne-am oprit asupra ei deoarece pe lângă multele mărturii privind prezenţa, ponderea, locul şi rosturile populaţiei româneşti din fostele scaune secuieşti, deci şi judeţul Mureş, foloseşte ca argument şi antroponimia. Utilizând diferite surse, de la colecţiile de documente, conscripţii şi recensăminte, fonduri arhivistice administrative şi bisericeşti şi materiale rezultate din cercetări directe pe teren, I. I. Russu ne oferă un repertoriu cronologic şi alfabetic de antroponime româneşti la secui şi alţi maghiarofoni, îndeosebi din stânga Mureşului. Lucrarea, de o covârşitoare informaţie, cuprinde şi capitolul ***Alte mărturii ale originii etnice româneşti a aşezărilor din Sud-Estul Transilvaniei*** de Ioana Cristache-Panait, continuare a cercetărilor din lucrarea anterioară. Izvoarele sunt acum mai diversificate, pe lângă lucrări scrise sau biserici de lemn, clopotniţe şi cimitire, autoarea culege mărturii din tradiţii şi obiceiuri. În anul 1998, Ioana Cristache-Panait publică o nouă carte, ***Circulaţia cărţii vechi bucureştene în Transilvania***, scrisă pe baza cercetărilor proprii pe teren dar şi folosind ca surse şi lucrările mureşenilor Nicolae Sulică, Dimitrie Poptămaş, Elena Mihu şi Aurel Holircă, despre drumul cărţilor prin multe localităţi mureşene.[25] Continuând acest gen de investigaţie, la sugestia expresă a profesorului I. I. Russu, târgumureşeanul Ioan Ranca vine, în 1995, cu lucrarea ***Românii din scaunele secuieşti în antroponimele din conscripţii***, vol.1, Scaunul Mureş. Cartea, după cum consideră acad. Ştefan Pascu în Prefaţă, „*se distinge în primul rând prin ineditul subiectului*". Cercetând timp de trei decenii „*exclusiv material scriptic, lustre, conscrieri şi conscripţii*, *tabele de impuneri*",

[24] Ediţie îngrijită de Ioan Opriş, Bucureşti, Ed. Ştiinţifică, 1990.

[25] Bucureşti, Biblioteca Bucureştilor, 1998.

BDD-A19282 © 2003 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:09:35 UTC)

Ioan Ranca a strâns mărturii despre 128 de localităţi, datele fiind orânduite cronologic, cu un minim de legătură între ele, începând cu prima sursă statistică. Avem astfel „*o lucrare model în domeniu*" – spune acelaşi Ştefan Pascu – urmărind „*fără greş răspândirea şi dinamica purtătorilor de antroponime româneşti înscrişi în conscripţiile anilor 1699-1820*".[26]

O altă lucrare, dintre cele mai valoroase de istorie culturală locală, o constituie seria de şase volume, ***Reghinul cultural***[27], studii şi articole, coordonatori Grigore Ploeşteanu şi Marin Şara. Editorial, lucrarea a debutat în anul 1982 şi continuată sub altă formă şi conţinut abia după 1990, diferenţa de calitate dintre primul şi următoarele volume fiind evidentă. Început ca un proiect amplu, de durată, mai mulţi specialişti, „*cu ataşament şi competenţă*", reconstituie evenimente, evoluţia învăţământului, activitatea ASTREI, circulaţia vechilor cărţi româneşti, societăţi şi reuniuni culturale, presa, bibliotecile, repere muzeistice, muzicale, de artă şi folclor. S-au publicat documente, scrisori, memorii, iar începând cu volumul al doilea, o secţiune a cărţii este rezervată prezentării personalităţilor reghinene. Lucrarea surprinde o incontestabilă continuitate a vieţii spirituale reghinene, oraşul având „*o bună, o foarte bună memorie care se întinde din trecut pe sute de ani de tradiţie, de cultură şi civilizaţie, o memorie prin excelenţă culturală*" – cum observă criticul Cornel Moraru.[28]

Constituită în anul 1992, Fundaţia Culturală „Vasile Netea" şi-a propus, în program, editarea unei însemnate colecţii, ***Caiete mureşene***, dedicată unor personalităţi marcante ale culturii locale, îndeosebi interbelice. Preconizată să cuprindă trei secţiuni, „oameni, fapte, locuri", Fundaţia a tipărit, până în prezent, 13 volume, din care majoritatea privesc istoria culturii, antologii sau cărţi de autor, altele aşteptându-şi rândul, în funcţie de posibilităţile financiare. Astfel, au apărut ***Un om pentru Târgu-Mureş***, ***Emil A. Dandea*** (1995), ***Ion Chinezu – relief în posteritate*** (1999), ***Elie Câmpeanu – omul şi faptele sale*** (1999), ***Alexandru Ceuşianu*** (1999), ***Aurel Filimon – consacrare şi destin*** (2001) şi două cărţi ale lui Melinte Şerban, ***Mărturii prin vreme***.

---

[26] Cluj-Napoca, Ed. Ciubăncan, 1995.

[27] ***Reghinul cultural***. Studii şi articole. Coordonatori: Dr. Grigore Ploeşteanu şi Marin Şara [Târgu-Mureş], Comitetul Orăşenesc pentru Cultură şi Educaţie Socialistă Reghin şi Biblioteca Orăşenească, 1982; II, Coordonatori: Dr. Grigore Ploeşteanu şi Marin Şara, [Târgu-Mureş], Inspectoratul pentru Cultură al Judeţului Mureş şi Biblioteca Orăşenească Reghin, 1990; III, Reghin, Primăria Municipiului Reghin şi Biblioteca Municipală „Petru Maior", 1994; IV, Reghin, 1999; V, Reghin, 2001; VI, Reghin, 2002.

[28] ***Memoria culturii***, în ***Reghinul cultural***, III, p. 19.

BDD-A19282 © 2003 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:09:35 UTC)

Douăzeci de ani de viaţă culturală pe Mureşul de Sus (1920-1940)(1999) şi ***Evocări istorice şi literare*** (2001). Antologiile au fost îngrijite de Dimitrie Poptămaş, Grigore Ploeşteanu, Mihail Art. Mircea şi Melinte Şerban.

Ca şi ***Reghinul cultural***, ***Caietele mureşene*** se constituie într-un corpus de studii serioase, documentate, despre aceste personalităţi, care privesc şi le analizează din multe unghiuri de vedere viaţa şi opera. Studiile şi articolele aparţin unor cercetători mureşeni, dar acolo unde s-a impus, cum a fost cazul lui Ion Chinezu, sunt prezenţi şi istorici literari ca Doina Graur, nepoata criticului, şi Nicolae Tatu, din Bucureşti, Vasile Fanache, prof. univ. şi autorul cărţii ***„Gând românesc" şi epoca sa*** (1973), sau prolificul istoric literar Ion Buzaşi, din Blaj. Scrise pe baza unor cercetări aprofundate, studiile pun la dispoziţia cititorului o imagine cât de cât completă a acestor iniţiatori şi creatori de instituţii culturale, fiind primele abordări monografice de acest gen, chiar şi în cazul vieţii şi operei lui Ion Chinezu. Ceea ce mai trebuie spus e că unele volume conţin şi o selecţie din principalele studii, toate publicând bibliografia operei şi referinţele despre ea, ca şi o bogată iconografie.

Fundaţia are în pregătire şi un volum dedicat patronului ei, dar neputând fi încă publicat, l-a ajutat pe preotul Florin Bengean să se documenteze în scrierea lucrării ***Vasile Netea – cărturarul din Deda Mureşului***, prima monografie închinată istoricului. Cu unele neîmpliniri datorate începutului şi mai ales documentării limitate, lucrarea preotului Bengean, după ce prezintă localitatea de naştere, Deda, şi viaţa cărturarului, se opreşte asupra câtorva repere importante din activitatea istoricului: legăturile lui cu biserica, preocupări privind învăţământul, evocarea unor evenimente importante din istoria noastră şi a unor mari personalităţi, încheindu-se cu o selecţie a principalelor sale cărţi şi studii.

Celelalte două lucrări din seria ***Caiete mureşene***, ***Mărturii prin vreme*** şi ***Evocări istorice şi literare*** sunt „*un ghid şi un instrument de lucru de neocolit de-acum pentru toţi cei preocupaţi de viaţa culturală interbelică pe aceste meleaguri mureşene*".[29]

Multe informaţii de istorie şi cultură ne furnizează şi anuarele unor instituţii culturale: ***Anuarul Institutului de cercetări socio-umane „Gheorghe Şincai"***, 1-4, ***Anuarul Arhivelor Naţionale Mureşene***, I, ***Libraria*** I, Anuarul Bibliotecii Judeţene şi ***Marisia***, Anuarul Muzeului Judeţean. Nu ne încumetăm să analizăm fiecare volum în parte mai ales din cauza spaţiului. Oricum, importanţa lor este deosebită. Fiecare, structurat pe un profil aparte, a strâns studii referitoare la documente de arhivă de istoria culturii, bibliotecii şi cărţii sau, cum e ***Marisia***, cu peste 35 de ani de apariţie,

[29] Cornel Moraru, ***Cuvânt înainte***, în ***Mărturii prin vreme***, p. 5.

BDD-A19282 © 2003 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:09:35 UTC)

într-o vreme singura publicaţie care adăpostea, uneori cu îndrăzneală, materiale de istoria culturii mureşene, nu puţine, devenite capitolele unor cărţi publicate ulterior.[30]

Alte preocupări şi, în consecinţă, alte cărţi completează peisajul publicistic mureşean: ***Mureşenii şi Marea Unire***[31] de Traian Bosoancă, un adevărat dicţionar analitic şi explicativ de personalităţi legate de marele eveniment printre care scriitori, jurnalişti, învăţători, preoţi, cu intensă activitate culturală; ***Istoria formării intelectualităţii româneşti din Transilvania în epoca modernă***[32], în care autorul, Cornel Sigmirean, ne descoperă mulţi studenţi şi chiar o studentă din oraşele şi satele mureşene, aproape 100, printre care multe personalităţi, cu prezentarea înaltelor şcoli urmate. E un bagaj de informaţii vehiculat în carte care poate ajuta orice cercetător care doreşte o documentare în vreun domeniu al culturii şi ştiinţei; şi lucrarea lui Traian Duşa, apărută, nu demult, în 3 volume, ***Pagini de istorie, artă şi cultură***[33], o pledoarie pentru valorizarea corectă a unor momente din învăţământul muzical şi artistic târgumureşean, dar, în acelaşi timp, printr-o suită de amintiri şi o refacere, nu o dată ironică şi polemică, a unor întâmplări din viaţa de profesor şi activist cultural, cu referiri îndeosebi la instituţiile noastre cultural-artistice.

Şi cartea, patrimoniul bibliotecilor, a stat în atenţia cercetării. Iată, Biblioteca Judeţeană a fost, în ultima vreme, destul de prolifică, obişnuindune cu editarea şi prezentarea mai multor cărţi într-un an, cuprinse în seria ***Bibliografii mureşene***: ***Bibliografia publicaţiilor periodice 23 dec. 1989-31 dec. 1994*** (1995); ***Bibliografia publicaţiilor periodice 1995-2000*** (2001), ambele întocmite de Fülöp Mária, care revine în 2002, cu importanta carte bibliografică, ***Judeţul Mureş în cărţi 1990-1999***, apoi, ***Bibliografia cărţilor, albumelor, hărţilor editate în judeţul Mureş 1990-1995*** (1997); continuată, în 2003, cu un nou volum referitor la perioada 1996-2000; şi o foarte însemnată lucrare de Dimitrie Poptămaş şi Mózes Julia, ***Publicaţii periodice mureşene***

---

[30] S. Fuchs, sub redacţia, ***Studii şi cercetări***, Bucureşti, Ed. Academiei R.S.R., 1968; ***Anuarul Institutului de Cercetări Socio-umane „Gheorghe Şincai"***, II, Târgu-Mureş, Academia Română, 1999; III-IV, 2000-2001; ***Anuarul Arhivelor Naţionale Mureşene***, I, Târgu-Mureş, Tipomur, 2002; Biblioteca Judeţeană Mureş, ***Libraria***, Anuar, I, Târgu-Mureş, 2002; Muzeul Judeţean Mureş, ***Studii şi materiale***, Târgu-Mureş, I, 1965; Idem, II, 1967; III-IV, 1972; ***Marisia***, ***Studii şi materiale***, V, 1975; VI, 1976; VII, 1977; VIII, 1978; IX, 1979; X, 1980; XI-XII, 1981-1982; XIII-XIV, 1983-1984; XV-XXII, 1985-1992; XXIII-XXIV, 1994; XXV, 1996.

[31] [Târgu-Mureş], Ed. „Ardealul", 2000.

[32] [Cluj-Napoca], Presa Universitară Clujeană, 2000.

[33] Târgu-Mureş, Ed. "Ansid", vol. 1-2, 2002; vol. 3, 2003.

BDD-A19282 © 2003 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:09:35 UTC)

1795-1972 (2000), carte, retrasă din tipografie în urmă cu trei decenii, care cuprinde aproape 180 de ani de presă mureşeană. Toate aceste bibliografii sunt rodul unor cercetări asidue, unele cu aportul multor bibliotecari. Atât bibliografiile cărţilor cât şi ale periodicelor au presupus o muncă de identificare, înregistrare şi sistematizare a unui mare număr de ziare, jurnale, reviste, anuare şi cărţi, anale, almanahuri, calendare, foi ocazionale, albume. Acestea sunt prezentate după regulile bibliografiei moderne, însoţite de indici orientativi, pe materii, cronologic şi geografic, lucrări, toate, adevărate instrumente de lucru, necesare şi utile, care răspund activităţii de orientare, informare şi cercetare. Cartea ***Publicaţii periodice mureşene 1795-1972*** beneficiază şi de o valoroasă „Introducere", semnată de regretatul istoric Vasile Netea, o privire monografică despre naşterea şi creşterea presei româneşti mureşene.

Tot sub egida Bibliotecii Judeţene a apărut o altă carte deosebită, ***Scriitori români mureşeni*** (2000), autoare Ana Cosma, un dicţionar bibliografic, cuprinzând 221 de articole – medalioane, lucrare de pionierat în judeţul nostru, după mai multe proiecte pierdute în timp. Fără a face analize şi aprecieri, dicţionarul pune în valoare scriitorii mureşeni începând cu Şcoala Ardeleană până la contemporani, care, mulţi, „*îşi află aici prima încercare de portretizare şi de consemnare bibliografică a operei şi a referinţelor despre ei*" – cum scrie în „Argument" Dimitrie Poptămaş, coordonatorul tuturor acestor lucrări.

Şi biblioteca municipală din Reghin a editat, pe lângă ***Reghinul cultural***, unele cărţi**:** ***Pagini din istoria bibliotecilor reghinene*** (1995); ***ASTRA Reghin - 125 de ani de la înfiinţare*** (1999); Liviu Boar, ***Despărţământul Reghin al ASTREI, documente 1874-1940*** (2001), primele două, culegeri de studii care refac în plan istoric principalele momente ale unei activităţi culturale remarcabile şi importantele personalităţi tutelare. Cea de a treia cuprinde un corpus de 118 documente dintre cele mai semnificative, din arhivele mureşene şi sibiene, multe necunoscute până acum cercetătorilor.

Un alt capitol, interesant şi cu cărţi meritorii, este cel format din lucrări monografice despre diferite localităţi ale judeţului, municipii, oraşe şi comune. Una dintre ele este chiar monografia judeţului Mureş, apărută în colecţia ***Judeţele patriei***, în 1980. Lucrarea răspundea unor comandamente politice ale vremi, dar are şi multe pagini de istorie şi istoria culturii, cel mai obiectiv şi bine scris fiind capitolul de istorie. Două dintre lucrări se referă la municipiile Sighişoara şi Târnăveni, ultima, ***Târnăveni – repere culturale şi istorice***, de poetul şi publicistul Răzvan Ducan, ieşită nu demult de sub tipar, în contextul marcării a 725 de ani de la prima atestare documentară a localităţii. Monografia ***Sighişoara***, apărută în 1982, autor Emil Giurgiu, se ghidează în linii generale după ***Monografia judeţului Târnava-Mare*** din 1943, îndeosebi în partea de

BDD-A19282 © 2003 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:09:35 UTC)

istorie, dar valorifică, în partea de istorie a culturii, şi multe rezultate ale cercetărilor ulterioare, cum ar fi ***Cetatea Sighişoarei***, din 1969, de profesorul Vasile Drăguţ, şi ***Sighişoara oraş medieval***, 1957, de E. Dubowy, ca şi studii despre Biserica din Deal şi activitatea unor personalităţi sighişorene, societăţi culturale şi biblioteci.[34]

Inedite şi importante, în acelaşi timp, ni se par studiile monografice realizate de profesori ai locului despre comunele natale. Importante deoarece aceste cercetări parţiale şi locale îşi validează valoarea prin sporul de informaţie pus în circulaţie. În acest sens ar fi de preferat să avem asemenea studii pentru fiecare din localităţile mai importante. Deocamdată avem destul de puţine: ***Sângeorgiu de Mureş*** câteva volume dedicate revoluţiei de la 1848, bisericii ortodoxe şi vieţii religioase, învăţământului şi activităţii culturale, prin osârdia lui Ilarie şi Emilia Opriş; ***Săcalu de Pădure: Un cuib de istorie şi viaţă românească***, de părintele Romulus Sever Todea; ***Gurghiul***, care a beneficiat de contribuţia cercetătorilor Teodor Chindea, autor al mai multor lucrări de acest gen, şi Nicolae Lateş; ***Sâmpetru de Câmpie***, acum apărută; ***Lunca Bradului. Repere în timp***, de Simion Ilie Frandăş; ***Băiţa. Repere istorice*** (1315-2001), de Toma Ceteraş, ***Poarta*** şi ***Bernadea***, toate cu multe informaţii despre învăţământ, particularităţi de limbă, folclor şi obiceiuri, scrise cu interes şi dragoste, unele adevărate monografii ce respectă tehnica şi metodologia de specialitate.[35]

---

[34] Răzvan Ducan, ***Târnăveni – repere culturale şi istorice***, [Târgu-Mureş], Tipomur, [2003]; Răzvan Ducan, ***Târnăveni – 725 de ani de istorie şi devenire***. Carte-album, [Târgu-Mureş], Tipomur, [2003]; Emil Giurgiu, ***Sighişoara***, Bucureşti, Ed. Sport-Turism, 1982; V. Drăguţ, ***Cetatea Sighişoarei***, Bucureşti, Ed. „Meridiane", 1969; E. Dubowy, ***Sighişoara – oraş medieval***, Bucureşti, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1957.

[35] Emilia Opriş, ***Cronică ilustrată monografia localităţii Sângeorgiu de Mureş***, Târgu-Mureş, Casa de Editură Mureş, 1995; Ilarie Gh.Opriş, ***Sângeorgiu de Mureş. Însemnări monografice***, Târgu-Mureş, Casa de Editură Mureş, 1996; Idem, ***Sângeorgiu de Mureş. 150 de ani de la revoluţia din 1848-1849***, f.l., Ed. Pax-Historica, 1999; Idem, ***Sângeorgiu de Mureş. Biserica ortodoxă-consemnări***, f.l., Casa de Editură „Mureş", 2001; Idem, ***Sângeorgiu de Mureş. Activitatea culturală 1911-2001***, f.l., Casa de Editură „Mureş", 2001; Toma Ceteraş, ***Băiţa (1315-2001) Repere istorice***, f.l., Ed. „Tipomur", [2001]; Simion Ilie Frandăş, ***Lunca Bradului. Repere în timp***, f.l., Ed. „Tipomur", [2002]; Teodor Chindea şi Nicolae Lateş, ***Contribuţii la monografia judeţului Mureş „Gurghiul"***, Târgu-Mureş, Comitetul de Cultură şi Educaţie Socialistă Mureş, 1971; Romulus Sever Todea, ***Săcalul de Pădure: Un cuib de istorie şi viaţă românească***. Lucrare monografică îngrijită,

BDD-A19282 © 2003 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:09:35 UTC)

Lucrările unor istorici şi critici literari, din ţară şi din Târgu-Mureş, formează un capitol aparte, complex şi amplu, necesitând o abordare separată de mai mare întindere. E vorba de dicţionare analitice, istorii literare, studii critice; cărţi de interviuri literare, unele ale mureşenilor Iulian Boldea, Cornel Moraru, Anton Cosma, Nicolae Băciuţ, Eugeniu Nistor, Valentin Borda. Chiar dacă multe au în obiectiv operele unor scriitori mureşeni contemporani sau idei şi opinii ale acestora consemnate în interviuri, ele constituie pagini de istorie literară marcând o etapă importantă a demersului scriitoricesc. Lucrările fixează astfel valoarea unor opere, dar şi însemnătatea autorului în epocă, raportate la o generaţie şi un context cultural. Dintre acestea cel mai mult analizaţi sunt Ion Vlasiu, Ion Horea, Romulus Guga, căruia Cornel Munteanu îi închină un studiu monografic[36], Dan Culcer, Mihai Sin, Zeno Ghiţulescu, Andrei Zanca, Radu Ţuculescu, Aurel Pantea, Eugeniu Nistor sau criticii şi eseiştii Mircea Muthu, Cornel Moraru, Anton Cosma şi Al.Cistelecan.[37]

Am lăsat pentru încheiere o lucrare a lui Vasile Netea, ***Folclorul şi folcloriştii mureşeni***[38] pentru valoarea ei documentară şi pentru că este întâia sinteză privind preocupările de folclor ale mureşenilor. Vasile Netea ne prezintă o reconstituire a folcloristicii mureşene de la primele preocupări de

---

prefaţată şi completată de Ilie Şandru, Bucureşti, Ed. A.P.P., 2001; Ioan T.Radu, ***Sâmpetru de Câmpie – străveche vatră de civilizaţie din Câmpia Transilvaniei***. Studiu monografic, [Casa de Editură Mureş, 2003].

La cererea unor primării, Biblioteca Judeţeană Mureş a întocmit Caiete documentare pentru alte localităţi, adevărate fişe monografice, cu repere istorico-culturale: ***Deda, străveche aşezare din vatra românească***, 1993; ***Sărmaşu 670***, 1999; ***Crăieşti – 450***, 1999; ***Ungheni – 735***, 1999; ***Nadeş – 700***, 2000; ***Şăuşa***, 2000. În aceste „repere" se prezintă date istorice, ctitorii de biserici, şcoli, circulaţia vechilor cărţi româneşti, principalele personalităţi ale locului, unele de interes naţional.

[36] ***Romulus Guga – polifonia unei voci***, f.l., Ed. Tipomur, (1998)

[37] Rămânând doar la mureşeni, amintim: Nicolae Băciuţ, ***Oglinzi paralele*** – interviuri, f.l., Ed. Ambasador, (1998); Idem, ***Aproape departe –*** interviuri, f.l., Ed. Tipomur, (2001); Idem, ***Zonă liberă*** – interviuri, publicistică, f.l., Ed. Tipomur, (2002); Eugeniu Nistor, ***Nostalgia golfului***, f.l.., Casa de editură „Mureş", 1993; Anton Cosma, ***Romanul românesc contemporan 1945-1985***, vol. I ***Realismul***, Bucureşti, Ed. Eminescu, 1988, vol. II ***Materialismul***. Cu o ***Bibliografie orientativă a romanului românesc apărut în ţară între 1945-1989*** întocmită de Ana Cosma şi Dimitrie Poptămaş. Cuvânt înainte de Ela Cosma, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1998; Iulian Boldea, ***Metamorfozele textului*** (Orientări în literatura română de azi), Târgu-Mureş, Ed. „Ardealul", 1996; Idem, ***Scriitori români contemporani***, f.l., Ed. „Ardealul", 2002.

[38] Târgu-Mureş, 1983.

BDD-A19282 © 2003 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:09:35 UTC)

culegere şi analiză în domeniu, începând cu dr.Vasile Popp (1817) până în anul de tristă amintire 1940, structurată pe perioade, pe modalităţi de publicare, în periodice ori colecţii, broşuri şi volume. Lucrarea este un amplu „dicţionar" analitic în desfăşurare istorică, cu o bogată bibliografie, cu un scris care te cucereşte la lectură.

Şi doar un cuvânt de încheiere. Sperăm că „repedea ochire" asupra acestor lucrări de istorie a culturii mureşene sau cu abordare parţială a tematicii să vă fi creat o impresie cât de cât adevărată despre multitudinea lucrărilor dintr-un domeniu atât de vast, chiar dacă, în documentarea noastră, am scăpat unele dintre ele.

The Historiography of Romanian Culture from Mureş County

Abstract

A short survey over the historiography of Romanian culture from Mureş County is always necessary and seasonable because of the information it might offer. This time, we are taking into consideration only the books published on this matter and we leave the short articles from different newspapers for some other time.

It is obvious that such a history of cultural historiografphy began at the age of Şcoala Ardeleană and we have to mention from this period the valuable works of Petru Maior, Alexandru Papiu Ilarian and George Bariţiu.

The period that followed the great Union is characterized by a powerfull cultural raising and it marks the publishing of a large number of works, dedicated to the cultural history of Mureş County. In fact, the whole county brings its contribution to the cultural atmosphere that dominates the age. Everywhere in the county, a lot of cultural activities were organized and a lot of books were published on this matter. Their purpose is to emphasize the life and activity of the most important cultural personalities, but in the same time, the contribution of the most representative institutions, schools or places.

Cultural concerns were interrupted in the summer 1940, after the territorial casualties; the majority of Transilvanian intelectuals moved to some other territories, a large part even at Bucharest. Only after 1968 the history and cultural history books began to be published again. They are reffering especially to historical monuments from Târgu-Mureş, such as: Cetatea medievală, Palatul Culturii etc. And the writers are among the most important history schoolars: Grigore Ploeşteanu, Traian Duşa, Ioan Chiorean etc.

The development of universitary education, the setting-up of a socio-humanistic research institute, the publication of ***Vatra*** magazine reprezent the most important arguments in raising the interest in culture. Thus, we may say

BDD-A19282 © 2003 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:09:35 UTC)

that the 70's were very productive: a lot of books have been published, a lot of improvements can be observed concerning the themes, methods and historical conception.

The post-revolutionary age put into light a lot of works that have been written before 1990, but have not been published yet; the reasons are quite simple. We can also mention the publication of some series, such as: ***Reghinul cultural, Caiete mureşene,*** etc. or the annuals of different cultural institutions: ***Libraria***, ***Marisia***, ***Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane "Gheorghe Şincai" Tg. Mureş*** etc.

We also have to mention ***Bibliografii mureşene***, edited by Biblioteca Judeţeană Mureş that includes everything that has been published in Mureş area and about Mureş area, up to our days.

A very special place is occupied by monographies not only about personalities, but concerning different towns or villages from Mureş County: Târnăveni, Sighişoara, Sângeorgiu de Mureş, Săcalu de Pădure etc.

BDD-A19282 © 2003 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-22 06:09:35 UTC)